

A KOLOZSVÁRI EGYETEMI HALLGATÓK SZAKVÁLASZTÁSI MOTIVÁCIÓI ÉS MUNKAVÁLLALÁSA NEMZETISÉG ÉS TÁRSADALMI HÁTTER SZERINT¹

Bevezetés

Az egyetemi hallgatók a 21. század egyre jelentősebb társadalmi csoportját képezik. Az egyetemi hallgatóság már a 20. század második felében is számos társadalmi változás katalizátora volt. A felsőoktatás tömegesedésével azonban a hallgatók csoportja társadalmi súlyát és jelentőségét illetően is felértékelődött, akár mint fogyasztói csoport, akár mint egy sajátos munkaerőpiaci szegmens. Nyilvánvalóan, ez egyetemek fő funkciója továbbra is a magasan képzett szakemberek és az értelmiség újatermelése, utánpótlása, de ez a funkció jelentősen kibővült, és összekapcsolódva a posztindusztriális társadalmak kialakulásával, az ifjúsági élet-szakasz meghosszabbodását is eredményezte. A legfrissebb romániai népszámlálás szerint 2011-ben 3,2 millió beiskolázott diák élt az országban, ennek 19,8 százaléka egyetemi hallgató volt, ami jelentős növekedést jelent az 1992. évi 6,1 százalékról.² A hagyományosan egyetemi hallgatókat tömörítő, 20–24 éves korcsoportból 2011-ben a fiatalok 27,2 százaléka volt diák, a 25–29 éveseknek pedig a 7,8 százaléka tanult (még) egyetemen.³

Ebben a tanulmányban a kolozsvári tudományegyetemek diákjai körében egy nagyszabású online felmérés adatain keresztül az egyetemi hallgatók szakválasztásának szerkezetét, motivációikat, a tanulás melletti munkavállalást és az egyetem utáni terveket vizsgáljuk, a társadalmi-származási háttér és a jövedelmi-anyagi helyzet függvényében.⁴ Az empirikus adatokat egy korábbi elemzéséhez képest a szakválasztást a munkavállalással és a külföldi munkavállalási szándékokkal összekapcsolva elemeztük, ezért következtetéseink nagyobb mértékben eltérnek a korábbiaktól.⁵ A kérdés ilyen irányú megközelítése azzal indokolható, hogy a romániai fiatal munkaerő kiáramlása rendkívül nagymértékű. Az ország aktív, foglalkoztatott népességének és a külföldön tartózkodók számának összevetésével kimutat-

¹ A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

² INS 2013; Papp 2008.

³ Veres 2015: 76.

⁴ A tanulmány bizonyos részeinek korábbi változata megjelent a kutatásról írt jelentésben az *Erdélyi Társadalom* folyóirat 2/2015. számában (Veres–Papp 2015).

⁵ Veres–Papp 2015.

ható, hogy az aktív népesség egyharmada Románián kívül, az Európai Unió más országaiban élt a 2011–2014 közötti időszakban.⁶

A továbbtanulás, az iskolázottsági egyenlőtlenségek társadalmi háttérének alakulását illetően a szakirodalomban többféle megközelítést is találunk. Abból indulunk ki, hogy a magasabb társadalmi státusz (magasabb iskolázottság, foglalkozási státusz, gazdagság) betöltésében milyen tényezők játszanak fontosabb szerepet (a szülők szintjén mérhető háttértényezők szakválasztáskor, az egyetemi diploma megszerzése során).

A szakirodalomban az egyik megközelítés értelmében a továbbtanulás esélyének növekedésében a szülői család jobb anyagi helyzete a fontosabb, különösen az egyetemi diploma megszerzésében, míg az alacsonyabb iskolai szinteken a család kulturális erőforrásai a fontosabbak. Boudon (1974) szerint az iskolai életutat döntések sorozataként értelmezhetjük a különböző iskolai szintek közötti átlépéskor, így a szülők és a fiatal döntenek a továbbtanulásról, megválasztva a szakterületet/szakmát és az oktatási intézményt. Az egyetemi szintű továbbtanulás választása az anyagi helyzet és a továbbtanulási motivációk alapján történik, amelyben Boudon szerint fontos szerepet kaphat a diploma munkaerőpiaci értékesíthetőségének reménye.⁷

Goldthorpe döntéelméleti modelljében az egyik fő tényező az aspirációk pozicionális elmélete, azaz a továbbtanulási aspirációkat az egyének osztálypozíciójához mérten kell értelmezni. Ennek értelmében az alacsony iskolázottságú és foglalkozási pozíciójú szülők gyermekeinek egyetemi továbbtanulása már önmagában magasabb aspirációs szintnek számít, mint a közép- és felsőfokú végzettséggel és átlag fölötti anyagi erőforrásokkal rendelkező családok gyermekeinek hasonló törekvése.⁸ A továbbtanulásban és a szak megválasztásában a racionális döntések esetében a remélt előnyök (jó/jobb munkahely, magasabb kereset) elérése a cél, ami nem független az osztályhelyzettől. A magasabb társadalmi státuszú szülők gyermekeire rendszerint nagyobb nyomást gyakorolnak, és több erőforrást is megmozgatnak, hogy a gyermekük társadalmi pozíciója a szülőkéhez hasonló legyen a tanulási időszak végére.⁹

Egy további elméleti kiindulópont lehet a kulturálistőke-elmélet, amelynek értelmében az alacsony iskolázottságú szülők gyermekeinek kisebbek az esélyei a magasabb iskolai szint megszerzésében, mert a családból hozott kulturális tőkevolumenük kisebb (értékrend, kifinomult nyelvi kifejezőmód, idegen nyelvek stb.), mint a magasabb iskolázottságú szülők gyermekeinek, és ez szerepet játszik a szak/szakma megválasztásában is.¹⁰

⁶ Veres 2015:109, 103–106, 219–221.

⁷ Boudon 1974.

⁸ Lásd még Csata 2005: 83.

⁹ Goldthorpe 1996: 489–491.

¹⁰ Bourdieu 1978.

Scott (1996) a fenti két megközelítést (a racionális döntésméletet és a kulturálistólke-elméletet) összeegyeztethetőnek látja, összekapcsolva az osztályspecifikus reprodukcióval. Ugyanis nem feltétlenül ellentmondásos a racionális döntések és az osztályspecifikus normák érvényesülése, mivel az emberek olyan normákat és értékeket követhetnek, amelyekkel érzelmileg is azonosulhatnak, és ez a maga módján racionális lehet. Az iskola és szak/szakma megválasztása tehát egyaránt alapulhat osztályspecifikus normákon és költség-haszon megfontolású racionális döntéseken.¹¹

Az oktatási expanzió és a demográfiai változások figyelembevételével más szerzők arra mutatnak rá, hogy amennyiben a beiskolázási arányok időben növekednek, ennek hatására a továbbtanulási esélyek egyre inkább kiegyenlítődnek, és az egyenlőtlenségek csökkennek. Halsey és munkatársai¹² szerint ezt az a strukturális tényező magyarázza, miszerint a magasabb iskolázottságú és társadalmi státuszú családok gyermekei már korábban is jelentős arányban továbbtanultak, esetükben egy idő után a bővülés demográfiai korlátokba ütközik (a teljes kohorsz továbbtanult), míg ezáltal az oktatási expanzióval elsősorban az alacsonyabb iskolázottságú háttérrel rendelkező fiatalok esélye növekedhet a felsőoktatásba való bekerülésre. Később ezt a tézist mások is vizsgálták.¹³

Robert Mare Amerikai Egyesült Államokban végzett kutatásai alapján arra mutat rá, hogy az egyetemi szintű szelekcióban a társadalmi-gazdasági háttér szerepe nem annyira jelentős, mivel a szelekció a korábbi iskolai szinteken következett be, ahol az alacsony iskolázottságú és/vagy foglalkozási státuszú szülők gyerekeinek jelentős része már elhagyta az iskolarendszert, az oktatás rendszerben bent maradtak viszont jó eséllyel eljuthatnak a legmagasabb iskolai szintekre.¹⁴

A fenti megállapításokat továbbgondolva és alkalmazva, a következő kutatási kérdéseket vizsgáljuk meg:

Hogyan differenciálódik a szakválasztás az egyetemi képzésben a társadalmi származási háttér és nemzetiség szerint? Tetten érhető-e az a törekvés a szakválasztásban, hogy az alacsonyabb társadalmi származású fiatalok inkább a munkaerőpiacon könnyebben értékesíthető diplomák megszerzése felé orientálódnak, a nagyobb költséghatékonyság értelmében?

A szakválasztás motivációi a fiatalok továbbtanulási aspirációit fejezik ki. Kérdés, hogy a pályaválasztás során a fiatalok milyen mértékben támaszkodtak a szakma iránti érdeklődésre vagy a diploma munkaerőpiaci hasznosíthatóságára, arra, hogy az mennyire hatékonyan „váltható át” munkahelyi jövedelemre.

Vizsgáljuk továbbá, hogy milyen társadalmi háttér-meghatározói vannak a diák-munkavállalásnak és az egyetemi utáni munkavállalás helyének, és a diákok szakosodása, tudományterületi besorolása szerint megfigyelhetők-e eltérések.

¹¹ Csata 2005: 83.

¹² Halsey–Heath–Ridge 1980.

¹³ Shavit–Blossfeld 1993; Shavit és mtsai 2007.

¹⁴ Mare 1980: 302–303; Csata 2005: 84.

További kérdésünk, hogy a megfogalmazott kérdések hogyan strukturálódnak nemzetiség és tannyelv szerint.

A kutatás módszertana, adatforrása

A kutatás a kolozsvári tudományegyetemek diákságára terjedt ki, így a Babeş–Bolyai Tudományegyetem és a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem kolozsvári karának diáknépességére. A minta a diákok hozzávetőlegesen 10 százalékát tartalmazza, karok és nemzetiség szerint reprezentatív bontásban. A kutatás online adatfelvételt alkalmazott, az egyetemek belső nyilvántartásai és levelezőlistái alapján a diákokat elektronikus levélben kértük fel a kérdőív online kitöltésére, amely esetben átlagosan kb. tíz percet vett igénybe.¹⁵

Az adatfelvételre 2015 május–júniusában került sor. A minta 3732 diák választ tartalmazza, az elemzett, súlyozott reprezentatív minta 3237 esetből áll.

A diáknépesség szociodemográfiai sajátosságai és munkaerőpiaci helyzete

A szociológiai vizsgálatunk keretében a válaszadók mintegy háromnegyede alapképzésen, negyede pedig mesteri képzésen tanul, a magyar nemzetiségűek néhány százalékkal (22%) alacsonyabb arányban tanulnak tovább mesterin, mint a románok, legalábbis ugyanazon egyetem hallgatói populációján belül. A kolozsvári tudományegyetemeken mintegy kétharmados nőtöbbség van, és a diákok mintegy háromnegyede tanul alapképzésen, egynegyede mesterin.

A diákok kevesebb mint egyharmada (31,3 százalék) faluról származik (a kérdés szerint ott töltötte a gyermekkorát 6–7 éves koráig). A hallgatók nagyobb része (42,4%) kisvárosokból származik, a további több mint egynegyede (26,3%) megyeszékhelyekről (*1. táblázat*). Összevetve településtípus szerint azzal, hogy a 19–24 éves korú népesség 41 százaléka falun élt 2011. évi népszámlálás szerint, így megállapítható, hogy a falusi fiatalok a kolozsvári egyetemekre 10 százalékkal kevesebben kerültek be, mint ahányan vannak a korosztályi népességben belül. Korábban, 2011-ben országos szinten a falusi környezetben élő fiatalok egyetemre jutási esélye még ennél is alacsonyabb volt: az egyetemi hallgatóknak csupán 16 százaléka származott faluról.¹⁶

¹⁵ A kitöltés ösztönzésére kis értékű díjakat sorsoltunk ki a válaszadók között. A kutatást a BBTE Szociológia és Szociális Munkaképző Kar, a Mathias Corvinus Collegium és az MTA TK Kisebbségkutató Intézet kutatói végezték a Mathias Corvinus Collegium, a Share Cluj-Napoca/Kolozsvár Federation és a Quinnipiac University támogatásával.

¹⁶ Veres 2015: 77.

1. táblázat

A diákok összetétele nemzetiség és a származási lakhely településtípusa szerint (% , N = 3157)

	Nemzetiség*		Összesen
	Román	Magyar	
<i>Képzési szint</i>			
Alapképzés	73,7%	77,3%	74,6%
Mesteri	26,1%	22,1%	25,1%
Doktori	0,2%	0,6%	0,3%
Összesen	100,0%	100,0%	100,0%
<i>Nemek</i>			
Férfi	33,7%	35,3%	34,1%
Nő	66,3%	64,7%	65,9%
<i>Településtípus</i>			
Falu/község	29,6%	36,2%	31,3%
Város	43,8%	38,3%	42,4%
Megyeszékhely	26,6%	25,5%	26,3%
<i>Apa iskolázottsága</i>			
Kevesebb, mint 8 osztály	0,8%	0,4%	0,7%
Általános iskola	4,1%	2,3%	3,6%
Szakiskola	24,7%	24,4%	24,6%
Középiskola, érettségi nélkül	6,4%	6,4%	6,4%
Középiskola érettségivel	32,3%	37,1%	33,5%
Felsőfokú	31,8%	29,4%	31,2%
Összesen	100,0%	100,0%	100,0%

* Szignifikáns összefüggés áll fenn a Khi-négyzet próba alapján, $p < 0,05$ szinten.

Forrás: Online hallgatói vizsgálat, kolozsvári egyetemisták körében (BBTE – Szociológia Kar, MCC, MTA TK-KI, 2015, az összes táblázat forrása).

A származási lakhely településtípusa és a nemzetiség között szignifikáns összefüggés figyelhető meg, a magyar diákok nagyobb arányban származnak faluról (36,2 százalék, míg a román diákoknak csak 29,6 százaléka). Ennek magyarázatát strukturális hatásnak tudtuk be, azaz a kisebb regionális egyetemeken nagyobb választékban tanulhatnak tovább a román fiatalok, míg a magyar nyelvű kínálat szűkebb, több szakot csak Kolozsváron lehet tanulni magyarul, vagy sehol sem a műszaki szakok egy részénél. Ez a strukturális sajátosság nem új keletű, már egy 2006. évi hallgatói vizsgálatban is megfigyelhető volt.¹⁷ Egy másik lehetséges magyarázat az országos képességvizsgákon elért eredményekhez kapcsolódik: tudjuk ugyanis, hogy a falusi iskolák teljesítménye elmarad a városi és megyeszékhelyi iskolákétól, de a magyarul tanuló falusi gyermekek lemaradása a városi iskolákban tanulókhöz képest kisebb, mint a románok esetében, így feltételezhető, hogy ezért is magasabb a falvakról származó magyar nemzetiségűek felsőoktatásban való részvétele a többségiekhez képest.¹⁸

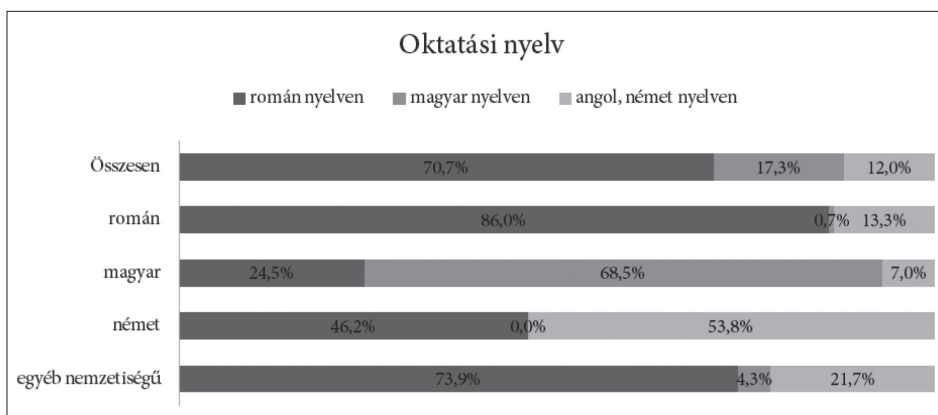
¹⁷ Veres 2007a, 2007b.¹⁸ Lásd még Veres–Papp 2015; Papp 2015.

A szülők iskolázottsága szerint amíg az össznépeség körében a felsőfokú végzettségűek aránya országos szinten 15 százalék körüli, addig az egyetemi hallgatók szüleinek 31–34 százaléka végzett egyetemet, és az anyák 39, az apák 33,5 százaléka érettségizett, tehát jelentős mértékben érvényesül az iskolai reprodukció jelensége (1. táblázat). Az alacsony (elemi/általános) iskolázottságú szülőkkel rendelkező diákok aránya mindössze 3,6–4 százalék a vizsgálat szerint, miközben a romániai felnőtt népesség több mint 40 százaléka általános iskolai vagy annál alacsonyabb végzettséggel rendelkezik.¹⁹ A nemzetiség szerinti eltérések is csak kis mértékűek.²⁰

Az oktatás nyelvét vizsgálva kimutatható, hogy a hallgatók 70,7 százaléka románul, 17,3 százaléka magyar nyelven, további 3 százalék német és 9 százalék angol nyelven tanul az egyetemen. A magyar nemzetiségű diákok közül 68,5 százalék tanul magyarul, 24,5 százalék románul, míg angolul vagy németül további 7 százalék végzi tanulmányait (1. ábra). A mintába mintegy 4 százalékkal nagyobb arányban kerültek be a román nyelven tanuló magyar nemzetiségű diákok, mivel a BBTE statisztikái szerint az ő arányuk a diákok körében évente 3-4 százalék körüli, ami közvetve a magyar diákok legfeljebb 20 százalékát jelentené. A minta kb. egy százaléka pedig a Sapientia-n tanul, ugyancsak magyarul, viszont ők a kolozsvári összdíáklétszám igen kis hányadát teszik ki.

1. ábra

A diákok eloszlása nemzetiség és oktatási nyelv szerint** (% , N = 3235)

**Az összefüggés szignifikáns a Khi-négyzet próba alapján, $p < 0,01$ szinten.

¹⁹ Veres 2015: 73; INS 2013.

²⁰ Veres–Papp 2015.

A szülők társadalmi pozícióját a foglalkozási státusz mutatja a leginkább. Az apa foglalkozása alapján a diákok körében nagyobb arányban vannak képviselve a magasabb státuszú foglalkozási csoportok gyermekei, az össznépességi arányokhoz képest. A vezető beosztású szülővel rendelkező diákok aránya 9,8%, míg az aktív foglalkoztatott népességben 2011-ben ezek aránya 2,6 százalék, a magyarok körében még kevesebb, mindössze 2 százalék.²¹ A vállalkozók és az önálló vállalkozók gyermekei is felülreprezentáltak, viszont az értelmiségi, a nem fizikai munkát végző dolgozók, valamint a fizikai munkások gyermekei viszonylag arányosan vannak képviselve a diákok körében az össznépességhez képest. Jelentősen alulreprezentáltak az önálló mezőgazdasági gazdálkodók, a munkanélküliek és más deprivált kategóriák gyermekei, e csoportok összességében a 40 év fölötti felnőtt lakosságnak jelentős részét teszik ki, a diákok szülei körében viszont alig vannak néhány százalékkal reprezentálva (2. táblázat).

2. táblázat

A hallgatók eloszlása az apa foglalkozása és nemzetiség szerint (% N = 3156)

Apa foglalkozási státusza**	Nemzetiség		Összesen
	Román	Magyar	
Vezető	9,8%	9,8%	9,8%
Vállalkozó	4,0%	5,8%	4,4%
Értelmiségi foglalkozású	3,2%	6,9%	4,2%
Önálló (egyéni) vállalkozó	7,6%	8,0%	7,7%
Hivatalnok, irodai	8,0%	5,6%	7,4%
Nem fizikai dolgozó (ügynök, eladó)	14,7%	7,2%	12,8%
Munkás (fizikai)	21,8%	32,6%	24,5%
Önálló gazdálkodó	3,3%	6,1%	4,0%
Nyugdíjas	13,3%	8,3%	12,1%
Munkanélküli, htb. Egyéb	2,7%	3,0%	2,7%
Meghalt	0,1%	5,3%	1,3%
Nem válaszolt	11,6%	1,4%	9,1%
Összesen	100,0%	100,0%	100,0%

**Az összefüggés szignifikáns a Khi-négyzet próba alapján, $p < 0,01$ szinten.

A család anyagi helyzetének vizsgálatára a szülőktől kapott anyagi támogatás havi mértékét használtuk. A diákok válaszai alapján átlagosan havi 490,6 lejt kapnak a szülőktől, de a válaszok szórása jelentős mértékű (számszerűen 667 lej). Nagy eltérések vannak a diákok rendelkezésére álló pénzüsszegek között: az egynegyedük 100 lejnél kevesebbet kap szüleitől, a hallgatók mintegy fele 400 lejnél kevesebbet, további egynegyedüket 400 és 700 lej közötti összeggel segítik, a diákok „felső” 25 százaléka 700 lejt vagy ennél többet kap havonta a családjától. Az is kimutatható, hogy a román diákok körében többen vannak, akik nagyobb ösz-

²¹ Veres 2015: 120.

szeget kapnak a szüleiktől: a magyar diákok körében ezen összeg átlagértéke közel 450 lej, a román diákok körében viszont átlagban 507 lej (3. táblázat).

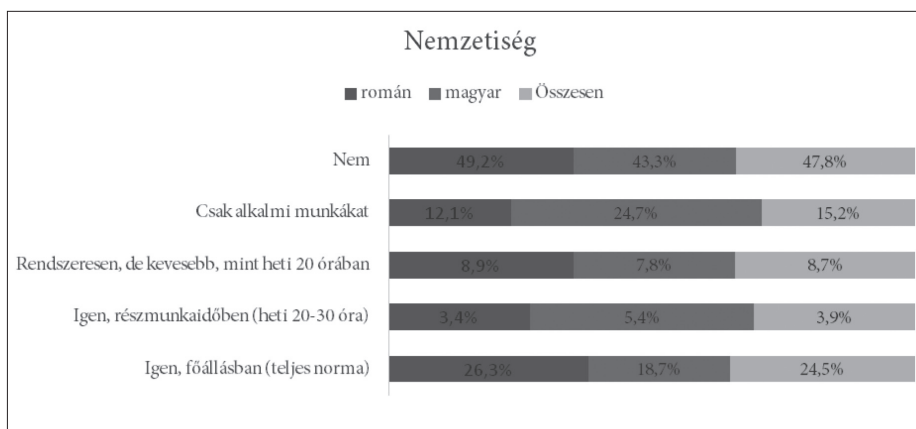
3. táblázat
Szülőktől kapott havi pénzösszeg átlag, szórás, decilisek (RON), N = 3098

Nemzetiség	Esetek száma (n)	Átlag	Szórás
Román	2317	507,3**	730,7
Magyar	781	449,7**	516,3
Összesen	3098	490,6	667,8
<i>Kvartilis értékek</i>			
25%		100	
50%		400	
75%		700	

**Az eltérés szignifikáns a T-próba alapján, $p < 0,01$ szinten.

Láthatunk, hogy a diákok jelentős része kevés pénzt kap a szülőktől, ezért dolgoznia kell, hogy tanulmányait folytathassa. A kolozsvári diákok többsége egyetemi éve alatt dolgozik valamilyen formában, csupán a megkérdezettek kevesebb mint fele (47,8 százalékuk) nem dolgozik. Nemzetiség szerint eltérések figyelhetők meg: a román diákok nagyobb része (49,2%) nem dolgozott a diákévek alatt a magyar diákok 4,3 százalékához képest, mégis a részletes válaszok azt mutatják, hogy a román diákok több mint egynegyede főállásban dolgozik a magyarok 18,7 százalékához képest, és a magyar diákok közel egynegyede valójában alkalmi munkákkal egészíti ki a jövedelmét (2. ábra).

2. ábra
Tanulmányaid mellett végzel-e munkát fizetés ellenében? Válaszok nemzetiség szerint (N = 3226)

Jelentős eltérések vannak oktatási szint szerint. Míg az alapképzésen tanuló román diákoknak 17, a magyar diákoknak a 12 százaléka dolgozik főállásban, a mesterképzésen tanuló diákoknak már több mint fele (a magyarok 42,3%-a) dolgozik, a doktori képzésben részt vevőknek pedig 60%-a főállásban dolgozik (az esetszám miatt a magyar nemzetiségű doktoranduszok válaszai nem reprezentatívak, 4. táblázat).

4. táblázat

A diákok munkavállalása képzési szint és tudományterületek, valamint nemzetiség szerint (N = 3015)

Nemzetiség		Tanulmányaid mellett végzel-e munkát fizetés ellenében?					Összesen
		Igen, főállásban (teljes norma)	Igen, rész-munkaidőben (heti 20–30 óra)	Rendszeresen, de kevesebb, mint heti 20 órában	Csak alkalmi munkákat	Nem	
<i>Milyen képzési szinten veszel most részt?</i>							
Román	alapképzés (BA/BSc)	16,6%	3,1%	8,4%	13,9%	58,0%	100,0%
	mesterképzés (MA/MSc)	53,3%	4,1%	10,5%	7,2%	24,9%	100,0%
	doktori képzés (PhD)	60,0%	20,0%			20,0%	100,0%
	Összesen	26,3%	3,4%	8,9%	12,1%	49,3%	100,0%
Magyar	alapképzés (BS/BSc)	12,0%	5,3%	6,6%	26,4%	49,8%	100,0%
	mesterképzés (MA/MSc)	42,3%	5,1%	11,4%	18,9%	22,3%	100,0%
	doktori képzés (PhD)	*	*	*	*	*	*
	Összesen	18,7%	5,4%	7,7%	24,7%	43,4%	100,0%
<i>Tudományterület</i>							
Román	Bölcsészettudomány (teológia, színház)	19,0%	4,5%	9,5%	13,4%	53,6%	100,0%
	Társadalomtudományok (jog, közgazdaság)	32,3%	3,3%	7,6%	11,1%	45,7%	100,0%
	Élő természettudományok (biológia, földrajz, környezet)	18,7%	2,2%	10,0%	14,5%	54,6%	100,0%
	Egzakttudományok (matematika, informatika, fizika, kémia)	21,2%	2,9%	12,9%	10,4%	52,5%	100,0%
	Egyéb (vegyes)	19,6%	3,6%	8,9%	19,6%	48,2%	100,0%
	Összesen	26,4%	3,3%	8,9%	12,1%	49,3%	100,0%
	Magyar	Bölcsészettudomány (teológia, színház)	20,5%	11,5%	6,6%	18,0%	43,4%
Társadalomtudományok (jog, közgazdaság)		22,2%	3,5%	7,7%	22,9%	43,7%	100,0%
Élő természettudományok (biológia, földrajz, környezet)		14,9%	6,2%	7,5%	32,3%	39,1%	100,0%
Egzakttudományok (matematika, informatika, fizika, kémia)		14,0%	2,6%	7,9%	21,1%	54,4%	100,0%
Egyéb (vegyes)		15,4%	6,2%	10,8%	30,8%	36,9%	100,0%
Összesen		18,5%	5,5%	7,8%	24,5%	43,7%	100,0%

Van benne csillag, de nincs magyarázat.

A diákok munkavállalását megvizsgáltuk különböző társadalmi háttérváltozók és nemzetiség szerint, három változó együttes eloszlásával. Minden esetben szignifikáns összefüggéseket találtunk, a nemzetiségeken belüli összefüggések esetében is a legtöbb esetben. A fiúk nagyobb arányban dolgoznak, mint a lányok, és a megyeszékhelyről származók nagyobb arányban dolgoznak főállásban, mint a kisvárosból, és még inkább, mint a faluról származók. Az általános iskolával rendelkező szülők gyermekei nagy arányban dolgoznak, viszont a szakmunkás-képzőt, középiskolát vagy egyetemet végzett szülők gyermekei között nincsenek jelentős különbségek, különösen a román fiatalok körében, a magyarok esetében megfigyelhető szignifikáns eltérés abban, hogy az egyetemet végzett szülők gyermekei kisebb arányban dolgoznak, néhány százalékkal, mint a többi kategóriák gyermekei. Az apa foglalkozása szerint a magyar diákok körében egyértelműen követhető, hogy az alacsonyabb státuszú és jövedelmű kategóriák (fizikai, háztartásbeli, nyugdíjas, egyéb) gyermekei nagyobb arányban dolgoznak, mint a vezetők és foglalkozók gyermekei.²² **Az 5. táblázatra nincs hivatkozás a szövegben.**

5. táblázat

Az elmúlt öt évben külföldön járt diákok aránya, az utazás célja szerint, nemzetiségenként (N = 3238)

	Nemzetiség		Összesen
	Román	Magyar	
Q32 32. Az elmúlt öt évben voltál-e külföldön?*			
Igen	72,3%	93,8%	77,5%
Nem	27,7%	6,2%	22,5%
<i>Milyen célból volt külföldön?†</i>			
Tanulás*	9,2%	22,9%	12,5%
Munkavégzés	9,3%	9,3%	9,3%
Turistaként	11,1%	13,6%	11,7%
Rövid szakmai út	49,4%	65,6%	53,4%
Családi látogatás*	11,7%	18,9%	13,5%
Egyéb*	17,3%	27,6%	19,9%

*Szignifikáns különbségek Khi-négyzet próba alapján ($p < 0,01$)

†Megjegyzés: Több választ adhattak, ezért a végösszeg nem 100%.

A szakválasztás és A társadalmi háttér összefüggései

A különböző szakokat csoportosítottuk nagy tudományterületek szerint, és megvizsgáltuk a diákok társadalmi háttérét eszerint, majd részletesebben, szűk tudományterületek, karok szerint is. Az egzakt tudományok (matematika, infor-

²² A válaszok túlzott szóródásának elkerülésére a foglalkozási kategóriákat összevontuk, ezért az értelmiségi foglalkozásúak heterogén kategóriája „gyengítette” a vezetők helyzetét a táblázatban. A vezetők gyermekei kisebb arányban dolgoznak főállásban más kategóriákhoz képest. Lásd *1. melléklet*.

matika, fizika, kémia) területén a nemi összetétel kiegyensúlyozott, a diákoknak mintegy fele-fele férfi, illetve nő, a többi tudományterületeken pedig nőtöbbség uralkodik, bár eltérő mértékben. Legnagyobb arányban a társadalomtudományok területén (beleértve a közgazdaságtant és a jogot) tanulnak lányok. A származási településtípus szerint nincsenek markáns különbségek, csupán azt figyeltük meg, hogy a bölcsészettudományok és a teológia területén többen tanulnak a faluról származók (35 százalék körül), míg a diákok között ez átlagosan 31 százalék, de figyelembe kell venni, hogy a faluról származó magyar diákok aránya a mintában magasabb, mint a románok körében (6. táblázat).

6. táblázat
A hallgatók eloszlása tudományterületek, nemek, származás településtípusa és nemzetiség szerint (%)

Nemzetiség		Tudományterület, ahol tanul					Összesen
		Bölcsészettud. (teológia, színház)	Társadalomtudományok (jog, közgazdaság)	Élő természettudományok (biológia, földrajz, környezet)	Egzakt tudományok (matematika, informatika, fizika, kémia)	Egyéb (vegyes)	
Nemek (N = 2953)							
Román	Férfi	41,3%	26,8%	36,8%	50,9%	46,4%	34,1%
	Nő	58,7%	73,2%	63,2%	49,1%	53,6%	65,9%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Magyar	Férfi	24,4%	26,1%	45,0%	53,4%	49,2%	36,1%
	Nő	75,6%	73,9%	55,0%	46,6%	50,8%	63,9%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Összesen	Férfi	36,9%	26,7%	39,4%	51,7%	47,9%	34,6%
	Nő	63,1%	73,3%	60,6%	48,3%	52,1%	65,4%
	Összesen	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Településtípus (N = 2955)							
Román	Falu/község	35,5%	30,4%	25,8%	24,2%	26,8%	29,6%
	Város	41,3%	42,9%	47,0%	44,6%	50,0%	43,7%
	Megye-székhely	23,1%	26,8%	27,2%	31,2%	23,2%	26,7%
	Összesen	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Magyar	Falu/község	36,1%	35,6%	37,9%	34,2%	39,4%	36,3%
	Város	39,3%	41,2%	37,9%	36,8%	25,8%	38,1%
	Megye-székhely	24,6%	23,2%	24,2%	29,1%	34,8%	25,6%
	Összesen	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Összes	Falu/község	35,7%	31,4%	29,6%	27,2%	33,6%	31,3%
	Város	40,8%	42,5%	44,1%	42,2%	36,9%	42,3%
	Megye-székhely	23,5%	26,1%	26,3%	30,6%	29,5%	26,4%
	Összesen	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

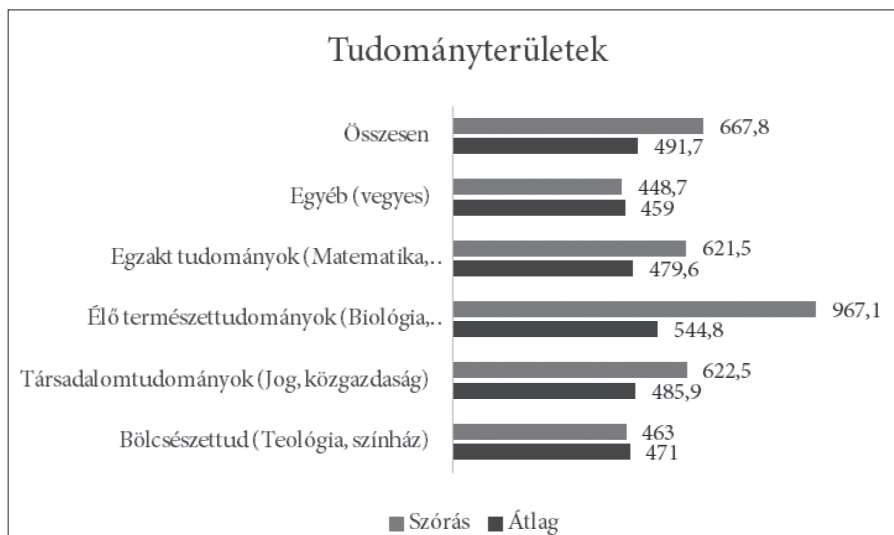
Az egyetemi szakok és karok szerint vizsgálva kiderült, hogy nagyobb mértékben elsősorban a teológiai szakokra iratkoznak be a faluról származók. Lényegesek az eltérések nemzetiség szerint: a faluról származó románok kisebb arányban tanulnak kémián, vegyészmérnökin vagy színház szakon. A magyarok körében kevésbé markánsak a különbségek a településtípus szerint, a fizika, közgazdaság-

tudományok és az üzletkötői kar szakjain a diákok kissé átlag fölötti arányban származnak városból, illetve megyeszékhelyről.

A diákok anyagi helyzetét és a választott szak összefüggését a szülőktől kapott pénzösszeg volumenével mértük. A nagy tudományterületek szerint vizsgálva kisebb eltéréseket figyelhetünk meg. A legtöbb pénzt az élő természettudományok területén tanulók kaptak a szülőktől, 544 lej, és a szórás is itt a legnagyobb, 967 lej. A társadalomtudományok területén a teljes átlaghoz közeli 485 lejjel rendelkeznek átlagosan, máshol ez alacsonyabb (3. ábra). Szűkebb, szakok szerinti besorolásban, a jog, a sport és a környezettudományok területén van a legnagyobb összegű szülői támogatás (kb. 700 lej), ezt követik a kémia, a politikatudomány és a kommunikáció és az üzletkötői szakon tanulók 500 lej körüli összeggel, a többi szakok diákjai általában az átlagos 490 lej alatti összegeket kapnak a szülőktől.

3. ábra

Szülőktől kapott összeg átlag és szórásértékei (RON) tudományterületek szerint (N = 2970)

A szakválasztás motivációs és társadalmi háttere

A diákoktól megkérdeztük, „Miért ezt a szakot választottad elsősorban?“, illetve másodsorban. A válaszok többfélék lehetnek: a szakmai érdeklődés, az elhelyezkedés, a diploma munkaerőpiaci értéke, a jó hírnév vagy valaki ajánlása. A szakválasztás motivációit részletesen ismertettük egy korábbi írásban,²³ most erre röviden térünk ki, és inkább a válaszok társadalmi beágyazottságát, összefüggéseit vizsgál-

²³ Veres–Papp 2015.

juk. Az első és legfontosabb tényező az előzetes szakmai érdeklődés, a válaszadók több mint fele ezt jelölte meg, ám jelentősek az eltérések nemzetiség szerint. A román diákoknak 46,9 százaléka mondta, hogy mindig is érdekelte a szakterület, ahol tanul, a magyar diákoknak nagyobb hányada, kétharmada (66,8%) válaszolta ezt. Ezután következett a diploma értéke és munkaerőpiaci hasznosíthatósága (12 százalékkal). A szakválasztás motivációi nemenként nem mutatnak jelentős eltéréseket. A származási hely szerint láthatunk szignifikáns, de gyenge összefüggést, mindkét nemzetiség esetében. A román, faluról származó fiatalok esetében a diploma munkaerőpiaci értéke és hogy könnyen lehet vele munkát találni nagyobb arányban fordul elő (1,7% + 17,7%), mint a megyeszékhelyről jövők esetében, ám azon motiváció szerint, hogy mindig is érdekelte a szakterület, nem láthatunk különösebb eltéréseket településtípus szerint egyik nemzetiség esetében sem (7. táblázat).

7. táblázat

Miért ezt a szakot választottad elsősorban?
Válaszok a származás településtípusa és nemzetiség szerint (% , N = 3159)

Nemzetiség*/ Településtípus	Román			Összesen	Magyar			Összesen
	Milyen jellegű településen éltél?*				Milyen jellegű településen éltél?*			
Motivációk	Falu/ Község	Város	Megye- székhely		Falu/ Község	Város	Megye- székhely	
Nagyon sok jót hallottam róla	13,7%	15,4%	12,4%	14,1%	5,2%	7,6%	6,9%	6,5%
Mindig is érdekelt ez a szakterület	48,1%	46,2%	46,7%	46,9%	68,8%	65,3%	65,5%	66,6%
A diploma munkaerőpiaci értéke miatt	1,1%	1,3%	1,1%	1,2%	4,9%	5,0%	3,9%	4,7%
A kedvező tandíjak miatt	2,9%	4,3%	4,3%	3,8%	1,7%	1,0%	1,5%	1,4%
Diploma után könnyen fogok munkát találni	17,7%	16,9%	13,0%	16,1%	6,6%	7,3%	8,4%	7,3%
Barátok, szülők javasolták	0,6%	1,0%	1,7%	1,1%	2,8%	4,3%	5,0%	3,9%
Tanárok ajánlották	1,9%	1,0%	1,7%	1,4%	2,1%	1,7%	2,0%	1,9%
Véletlenül kerültem ide	5,1%	3,5%	4,6%	4,3%	4,5%	4,0%	3,0%	3,9%
Egyéb okból	4,9%	6,4%	7,6%	6,3%	3,1%	2,9%	2,5%	2,9%
Nem válaszolt	3,9%	4,3%	6,8%	4,8%	0,3%	1,0%	1,5%	0,9%
Összesen	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

*Az összefüggés szignifikáns a Khi-négyzet próba alapján, $p < 0,05$ szinten.

A diákok szüleinek iskolázottsága szerint mérhető egy gyenge összefüggés a szakválasztási motivációkkal: az általános iskolát végzett szülőkkel rendelkező diákok körében néhány százalékkal többen jelölték a diploma értékét és munkaerőpiaci hasznosíthatóságát. Az összefüggés azért is tekinthető gyengének, mert az iskolázottsági „lejtő” nem körvonalazódik egyértelműen, azaz a szakközépiskolát végzett szülők gyermekei jelölték a legnagyobb arányban a szakmai

érdeklődést motivációul, és nem az egyetemet végzettek gyermekei, a magyar diákok esetében pedig az összefüggés alig mutatható ki (8. táblázat).

8. táblázat
Miért ezt a szakot választottad elsősorban?
Válaszok az apa iskolázottsága és nemzetiség szerint (% , N = 3159)

Nemzetiség		Miért ezt a szakot választottad elsősorban?				Összes
		Nagyon sok jót hallottam rőla.	Mindig is érdekelt ez a szakterület.	Diploma érté- ke, könnyen lehet munkát kapni.	Egyéb (tan- díj, ajánlott, véletlenül)	
Román**	Általános iskola	13,9%	39,1%	17,4%	29,6%	100,0%
	Szakiskola, érettségi nélkül	13,7%	50,7%	18,8%	16,8%	100,0%
	Középiskola, érettségi	14,9%	45,2%	17,7%	22,1%	100,0%
	Felsőfokú	13,6%	46,1%	15,4%	24,9%	100,0%
	Összesen	14,1%	46,9%	17,3%	21,7%	100,0%
Magyar	Általános iskola	9,1%	63,6%	13,6%	13,6%	100,0%
	Szakiskola, érettségi nélkül	7,4%	68,0%	13,9%	10,7%	100,0%
	Középiskola, érettségi	5,1%	68,0%	10,9%	16,0%	100,0%
	Felsőfokú	7,7%	64,1%	11,1%	17,1%	100,0%
	Összesen	6,7%	66,8%	12,0%	14,6%	100,0%
Összes**	Általános iskola	13,1%	43,1%	16,8%	27,0%	100,0%
	Szakiskola, érettségi nélkül	12,1%	55,0%	17,6%	15,3%	100,0%
	Középiskola, érettségi	12,2%	51,6%	15,8%	20,4%	100,0%
	Felsőfokú	12,2%	50,4%	14,4%	23,0%	100,0%
	Összesen	12,2%	51,9%	15,9%	19,9%	100,0%

**Az összefüggés szignifikáns a Khi-négyzet próba alapján, $p < 0,01$ szinten.

Az anya iskolázottsága szerint, bár a magyarok esetében is kimutatható az összefüggés, hogy az általános iskolát végzett szülők gyermekei 50, míg a teljes minta 66,9 százalékban választotta a szakot, mert „mindig is érdekelte a szakterület”, az összmintán nem szignifikáns az összefüggés.²⁴ Hasonlóképpen, gyengén, de megfigyelhető, hogy az alacsony iskolázottságú szülők gyerekei célirányosabban választanak szakot, előtérbe helyezve a diploma munkaerőpiaci hasznosíthatóságát. Általában többen választották ezt a motivációt azok a diákok, akiknek a szülei általános iskolát vagy szakiskolát végeztek, mint a felsőfokú végzettségűek gyermekei, ami a kulturálistőke-elmélet alapján, az ifjúság osztályszerkesztés reprodukciójának elméletével magyarázható.²⁵ Másrészt, az összefüggések gyengesége magyarázható azzal is, hogy az egyetemi szintre való bekerüléskor már gyengül a társadalmi háttér hatása, mivel az a korábbi iskolai szintek szelekciójánál játszik

²⁴ Veres-Papp 2015: 46–47.

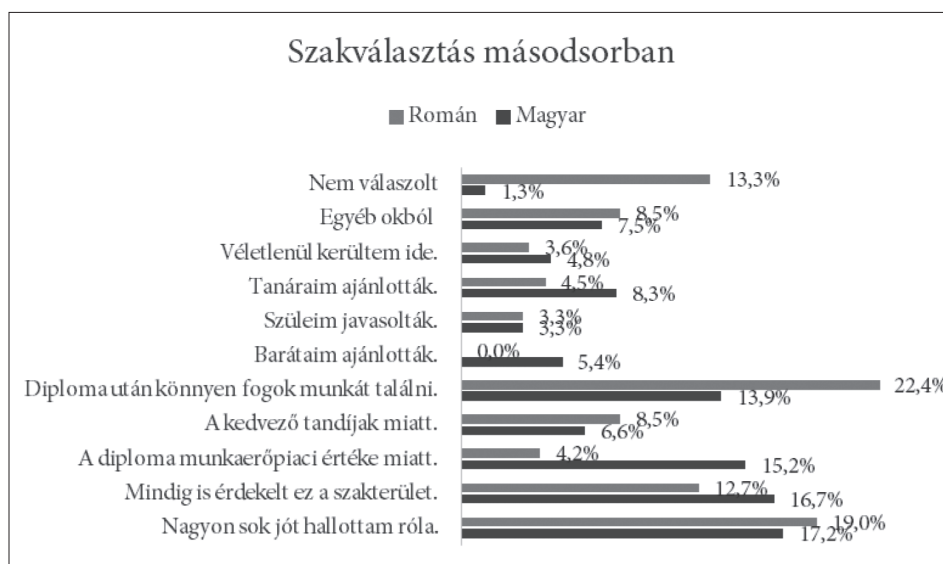
²⁵ Zinnecker 1993: 5–28.

nagyobb szerepet.²⁶ Így körvonalazható, hogy míg az értelmiségi foglalkozású szülők gyermekeinek 7,6 százaléka említette a „diploma értéke, könnyen lehet munkát kapni” motivációt, addig a teljes mintában ennek aránya 16 százalék. Ezzel szemben a vállalkozók, nyugdíjas és fizikai munkás származású diákok körében esetenként még ennél is magasabb. Erősebben kirajzolódik az összefüggés a románok, és gyengébben a magyar diákok körében, ahol épp a munkás származású diákok átlag alatt, a vállalkozók és az önállók viszont messze átlag fölött jelölték meg a diploma értékét motivációként (2. melléklet).

A diákok két motivációt jelöltek meg, fontossági sorrendben. A másodlagos motivációkat elemezve látható, hogy mindkét nemzetiség esetében a diploma munkaerőpiaci értéke és a diploma utáni könnyű elhelyezkedés együttesen a leggyakrabban említett másodlagos motiváció, amelyet az adott egyetemi képzés reputációja követ („nagyon sok jót hallottam róla”). Egyébként a többi válasz eloszlik a lehetőségek között (4. ábra).

4. ábra

Miért ezt a szakot választottad másodsorban?
Válaszok nemek és nemzetiség szerint (N = 3157)

**Az összefüggés szignifikáns a Khi-négyzet próba alapján, $p < 0,01$ ($*p < 0,05$) szinten.

Szakonként elemeztük, hogy a diákok milyen motivációval iratkoztak be az egyetem különböző szakjaira. Tudományterületek szerint elsősorban a bölcsészettudományok és az élő természettudományok területén tanuló diákok említették

²⁶ Mare 1980: 302–303.

nagyobb arányban, 60% körül, hogy őket mindig is érdekelte ez a szakterület, míg a társadalomtudományok képviselőinél a legalacsonyabb, 45 százalékos ez a motiváció, az egzakt tudományokon tanulók 52 és egyéb területeken 62 százalékban jelölték meg, hogy mindig is érdekelte őket a szakterület. Nemzetiségi hovatartozás alapján megfigyelhető, hogy a románokhoz képest a magyarok egészen eltérően viselkednek. Az élő természettudományokon tanulók kiemelkedően magas arányban választották azt, hogy mindig is érdekelte őket (76 százalék), a többi szakterületeken ez a motivációs válasz egyaránt 62-65 százalék körül mozgott (9. táblázat).

9. táblázat

**Miért ezt a szakot választottad elsősorban?
Válaszok tudományterületek és nemzetiség szerint (N = 3160)**

		Miért ezt a szakot választottad elsősorban?				Összes
		Nagyon sok jót hallottam róla	Mindig is érdekelt ez a szakterület	Diploma érteke/ könnyen lehet munkát kapni	Egyéb (tandíjak, ajánlották, véletlenül)	
Román**	Bölcsészettudomány (+ teológia, színház)	13,0%	60,7%	8,4%	17,9%	100,0%
	Társadalomtudományok (+ jog, közgazdaság)	15,0%	41,7%	19,8%	23,5%	100,0%
	Élő természettudományok (biológia, földrajz, környezet)	12,0%	50,1%	18,3%	19,5%	100,0%
	Egzakt tudományok (matematika, informatika, fizika, kémia)	12,3%	48,3%	20,4%	19,0%	100,0%
	Egyéb (vegyes)	14,3%	55,4%	10,7%	19,6%	100,0%
	Összesen	13,9%	47,1%	17,6%	21,4%	100,0%
Magyar**	Bölcsészettudományok	7,3%	65,3%	7,3%	20,2%	100,0%
	Társadalomtudományok	7,4%	63,3%	16,3%	13,1%	100,0%
	Élő természettudományok	4,4%	76,7%	3,1%	15,7%	100,0%
	Egzakt tudományok	6,0%	62,1%	20,7%	11,2%	100,0%
	Egyéb (vegyes)	3,0%	68,2%	13,6%	15,2%	100,0%
	Összesen	6,1%	66,7%	12,4%	14,7%	100,0%
Teljes minta**	Bölcsészettudományok	11,5%	61,9%	8,1%	18,5%	100,0%
	Társadalomtudományok	13,5%	45,8%	19,1%	21,5%	100,0%
	Élő természettudományok	9,6%	58,5%	13,6%	18,3%	100,0%
	Egzakt tudományok	10,4%	52,5%	20,5%	16,6%	100,0%
	Egyéb (vegyes)	8,2%	62,3%	12,3%	17,2%	100,0%
	Összesen	11,9%	52,1%	16,3%	19,7%	100,0%

**Az összefüggés szignifikáns a Khi-négyzet próba alapján, $p < 0,01$ (* $p < 0,05$) szinten.

Szakok és karok szerint a szakválasztási motivációk nagy eltéréseket mutatnak. A román nemzetiségű válaszadók jóval átlag fölötti (60–70 százalékos) arányban mondták, hogy mindig is érdekelte a szakterület, ez tapasztalható a színház, szociológia, pszichológia, kémia, biológia és bölcsészettudományi szakokon. A legtöbb szakterületen (fizika, földrajz, jog, politika- és kommunikációtudomány, történelem és filozófia) az átlaghoz hasonlóan, 46 százalékos arányban választották, hogy min-

dig is érdekelte őket a szakterület, míg néhány további szakon (környezettudomány, közgazdaságtan) átlag alatt jelölték meg a szakmai érdeklődést, viszont annál többen, mintegy 31 százalékban a diploma értékét, valamint 26,8 százalék azt válaszolta, hogy azért választotta ezt a szakot, mert könnyen lehet vele munkát találni.²⁷

Egyetem utáni munkavállalási tervek

Az egyetemi tanulmányok befejezése utáni munkavállalási terveit vizsgálva megkérdeztük, hogy látják, a jelenlegi körülmények mellett, közvetlenül az egyetemi tanulmányok befejezése után hol találnak munkát. A diákok 60 százalékos többsége Kolozsvárt jelölte meg, 20 százaléka más romániai várost, 13 százalékuk külföldön látja valószínűnek a munkavállalás helyszínéneként, és 5,9 százalékuk nem hiszi, hogy talál munkát. Nemzetiségek szerint szignifikáns eltéréseket találtunk. A magyar diákok közül jóval kevesebben, 46,8 százalékuk gondolja, hogy Kolozsváron fog dolgozni az egyetem után, és 30 százalékuk egy más városban dolgozna Romániában, és a román diákokhoz képest többen, 17,7 százalékuk gondolja, hogy külföldön fog dolgozni. A válaszokat összevetettük azzal a kérdéssel, hogy „Ha lehetőség lenne választani, hol szeretnél leginkább az egyetem után dolgozni?” A válaszok abban különböznek az előbbitől, hogy még nagyobb mértékben jelenik meg a külföldön történő munkavállalás vágya, a diákok 28 százaléka jelölte meg ezt, a magyar diákoknak meg 30 százaléka (10. táblázat).

10. táblázat

Mit gondolsz, a jelenlegi körülmények mellett, közvetlenül az egyetemi tanulmányaid befejezése után hol fogsz munkát találni?

Ha lehetőség lenne választani, hol szeretnél leginkább az egyetem után dolgozni? (N = 3238)

	Nemzetiség		Összesen
	Román	Magyar	
<i>Mit gondolsz, a jelenlegi körülmények mellett, közvetlenül az egyetemi tanulmányaid befejezése után hol fogsz munkát találni?***</i>			
Egy más városban, Romániában	17,3%	30,4%	20,5%
Itt, Kolozsváron	65,1%	46,8%	60,6%
Külföldön	11,5%	17,7%	13,0%
Nem hiszem, hogy találok munkát	6,1%	5,2%	5,9%
Összesen	100,0%	100,0%	100,0%
<i>Ha lehetőség lenne választani, hol szeretnél leginkább az egyetem után dolgozni?***</i>			
Egy más városban, településen Romániában	15,1%	29,0%	17,4%
Itt, Kolozsváron	56,8%	40,0%	52,7%
Külföldön	27,6%	30,6%	28,3%
Sehol	0,5%	0,4%	0,5%
Összesen	100,0%	100,0%	100,0%

** p < 0,01 szinten szignifikáns összefüggés.

²⁷ Lásd még Veres–Papp 2015: 53.

A munkavállalás helyszínét illető vágyak és tervek összefüggését a szakválasztással vizsgálva, megfigyelhetjük, hogy a mesteri és doktori szinten tanulók nagyobb arányban szeretnék Kolozsváron maradni, mint az alapképzésen tanulók. Különösen hangsúlyos az eltérés a magyar diákok esetében, akik közül a mesterisek 50, az alapképzésen tanulóknak viszont „csak” 36 százaléka akar Kolozsváron maradni, viszont 33 százalékuk szeretne külföldön dolgozni, a mesterisek 21,8 százalékához képest. Szakok szerint megfigyelhetjük, hogy az egzakt tudományok szakjain tanulók szeretnék legnagyobb arányban Kolozsváron maradni, itt feltehetően közrejátszik az a tény, hogy a város egy fontos IT-centrum, ahol viszonylag sokan elhelyezkedhetnek, különösen az informatika, technológiai fizika területén, de az ipari kémia területén is (11. táblázat). Társadalmi háttér szerint a településtípus és a szülők iskolázottsága, foglalkozási státusza játszik szerepet a munkahely telephelyének megválasztásában. Alapvetően a nagyvárosi, magasabb iskolázottságú és magasabb társadalmi státuszú (vezető, vállalkozó) szülők gyermekei nagyobb arányban szeretnék külföldön dolgozni, és a magyarok esetében, Kolozsváron maradni, mint a kisebb településekről származók, illetve az alacsonyabb iskolázottságú szülők gyermekei.

A rövid távú kivándorlási szándékokra rákérdezve még magasabb kivándorlási arányt mértünk, azzal a kérdéssel, hogy „az elkövetkező két évben tervezed-e, hogy ideiglenesen külföldre menj tanulás (min. 2 hét) vagy munkavégzés (min. 1 hónap) céljából?” A román diákok 65, a magyarok 72 százaléka szeretne az elkövetkező két évben külföldön tanulni vagy dolgozni (12. táblázat). Arra is rákérdeztünk, hogy hol, melyik országba szeretnék elmenni az elkövetkező két évben. Bár a válaszok nagymértékben szóródnak, a leggyakrabban adott válaszok mindkét nemzetiség esetében az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Németország. A magyarok esetében még kiemelkedik Magyarország is 7 százalékkal (3. melléklet).

11. táblázat

**Ha lehetőség lenne választani, hol szeretnél leginkább az egyetem után dolgozni?
Válaszok képzési szint és tudományterület szerint, nemzetiségként (N = 3026)**

Nemzetiség		Ha lehetőség lenne választani, hol szeretnél leginkább az egyetem után dolgozni?				
		Egy más településen, Romániában	Itt, Kolozsváron	Külföldön	Sehol	Összesen
<i>Milyen képzési szinten veszel most részt?</i>						
Román	Alapképzés (BA/BSc)	15,7%	55,1%	28,5%	0,6%	100,0%
	Mesterképzés (MA/MSc)	12,9%	61,3%	25,1%	0,6%	100,0%
	Doktori képzés (PhD)		80,0%	20,0%		100,0%
	Összesen	15,0%	56,8%	27,6%	0,6%	100,0%
Magyar	Alapképzés (BA/BSc)	29,5%	36,7%	33,3%	0,5%	100,0%
	Mesterképzés (MA/MSc)	28,1%	50,0%	21,8%		100,0%
	Doktori képzés (PhD)	20,0%	80,0%			100,0%
	Összesen	29,3%	39,9%	30,6%	0,4%	100,0%
<i>Szak/tudományterület, ahol tanul</i>						
Román	Bölcsészettudomány (teológia, színház)	17,2%	51,4%	30,8%	0,6%	100,0%
	Társadalomtudományok (jog, közgazdaság)	15,7%	57,8%	26,0%	0,6%	100,0%
	Élő term. tudományok (biológia, földrajz, környezet)	15,4%	55,0%	29,6%		100,0%
	Egzakt tudományok (matematika, informatika, fizika, kémia)	6,5%	64,7%	28,4%	0,4%	100,0%
	Egyéb (vegyes)	25,4%	45,8%	27,1%	1,7%	100,0%
	Összesen	15,0%	56,9%	27,6%	0,5%	100,0%
Magyar	Bölcsészettudomány (teológia, színház)	38,5%	35,2%	26,2%		100,0%
	Társadalomtudományok (jog, közgazdaság)	23,2%	43,2%	31,9%	0,7%	100,0%
	Élő term. tudományok (biológia, földrajz, környezet)	39,4%	29,4%	31,3%		100,0%
	Egzakt tudományok (matematika, informatika, fizika, kémia)	23,1%	47,0%	29,1%	0,9%	100,0%
	Egyéb (vegyes)	19,7%	43,9%	34,8%	1,5%	100,0%
	Összesen	29,2%	39,6%	30,7%	0,5%	100,0%

12. táblázat

Az elkövetkező két évben tervezed-e, hogy ideiglenesen külföldre menj tanulás (min. 2 hét) vagy munkavégzés (min. 1 hónap) céljából? (N = 3237)

	Nemzetiség		Összesen
	Román	Magyar	
Igen	65,4%	72,1%	67,0%
Nem	34,6%	27,9%	33,0%
Összesen	100,0%	100,0%	100,0%

A szakválasztás, munkavállalás és kivándorlási tervek többváltozós modellje

A szakválasztás motivációinak vizsgálatát többváltozós módszerekkel is próbáltuk értelmezni, annak megválaszolására, hogy a szakmai érdeklődés, illetve a diploma értéke és munkaerőpiaci hasznosíthatósága mint motiváció mennyire magyarázható a diákok társadalmi háttérével, erőforrásaival. A logisztikus regresszió módszerével egy korábbi elemzésben próbálkoztunk, ahol a függő változó a szakválasztás, azon belül külön vizsgáltuk, hogy a szakmai érdeklődést választotta, majd külön modellben, ha a diploma értékét, gyors munkahelyi konverzióját választotta, viszont a logisztikus regressziós modell magyarázó ereje túl alacsony volt, 10% alatti csupán (Cox & Snell $R = 0,34$, Nagelkerke $R = 0,05$). A nagyobb szakmai érdeklődést válaszolók esetében a külföldi tapasztalat, illetve ha mesteri képzésben tanult, a nemek közül a férfi volt jelentősebb a magyarázó koefficiensek közül, az apa érettségi szintű iskolázottsága pedig fordítottan hatott.²⁸

A továbbiakban egy olyan többváltozós modellt hoztunk létre, a többdimenziós skálázás Alscal módszerével,²⁹ amelyben a szakválasztási motivációkat a társadalmi háttér és angoltudás mellett a diák-munkavállalás (főállásban, részmunkaidőben külön), a külföldi munkavállalási szándékok és a végleges kitelepedés tervezésének változóival egészítettük ki. A szakválasztási motivációk közül a két legjelentősebb került a modellbe, a szakmai érdeklődés és a diploma értéke és munkaerőpiaci hasznosíthatósága, mint szakválasztási motiváció, dummy változóként.

A társadalmi háttérváltozók, anyagi és kulturális erőforrások közül a következők voltak a modellben (dummy változóként): nem, településtípus (külön megyeszékhely, más város, falu), szülők iskolázottsága (egyetem, érettségi külön), az apa foglalkozása (vezető, vállalkozó-e külön), szülőktől kapott havi pénzösszeg lejben és az angol nyelvismeret. Ezek mellé tettük be, hogy dolgozik-e főállásban, illetve részmunkaidőben, járt-e már külföldön, a külföldi munkavállalást és a végleges külföldre való kitelepedési szándékot.

Az Alscal-módszerrel megnéztük, hogy ezek a változók mennyire kerülnek közel a szakválasztásban az érdeklődéshez vagy a diploma fontosságához/értékesíthetőségéhez, nemzetiség szerint. Külön modelleket készítettünk a két fő nemzetiségre, a románra és a magyarra. Az Alscal módszer lefuttatásával az eljárás a következő átlagos Stressz-értékkel hozta létre a modelleket a diákok két nemzetiségi csoportjára (13. táblázat).

Amíg a szakválasztást magyarázó MDS-modellek alapszerkezete nemzetiségként a diákmunka és a kivándorlási szándékok nélkül hasonló volt,³⁰ ez utóbbi változócsoport bevonásával két, viszonylag eltérő szerkezetű MDS-modellt kaptunk, legalábbis a szakválasztási motivációkkal összefüggésben.

²⁸ Veres–Papp 2015: 54.

²⁹ Székelyi–Barna 2002: 357–358.

³⁰ Veres–Papp 2015: 55.

13. táblázat

A többdimenziós Alscal-skála indikátorai (Stress-érték, RSQ)

Modellek	Értékek
Nemzetiség: román	Stress = .10195 ³¹ RSQ = .97092
Nemzetiség: magyar	Stress = .09188 RSQ = .96859

Megjegyzés: az eljárás 4–5 iteráció után leállt, mind a két esetben.

A modellekben az első dimenzió inkább a társadalmi státus, gazdasági tőke volumenét tükrözi, a függőleges tengely pedig inkább az iskolázottságot, a kulturális tőkét, összefonódva a településtípussal, mivel a nagyvárosokban (megyeszékhelyeken) jóval magasabb az értelmiségiek aránya, mint falun, s ezáltal valamiféle térbeli, településtípus szerinti strukturálódást mutat.³²

A román nemzetiségű diákok modelljét vizsgálva, akik érdeklődésből választották a szakot, nem körvonalazódik szoros együttjárás a háttérváltozókkal, viszont a legközelebb azok esnek az érdeklődés alapú szakválasztáshoz, akik faluról származnak, illetve apjuk fizikai munkás foglalkozású, és inkább alapképzésre járnak. A diploma értéke és munkaerőpiaci hasznosíthatósága mint szakválasztási motiváció mindkét nemzetiségnél a vízszintes tengelyhez közel helyezkedik el, és olyan társadalmi háttérváltozók állnak közel hozzá, mint az apa vállalkozói vagy vezető státusza, a szülőktől kapott pénz volumene, a külföldi munkavállalás vagy a végleges kivándorlás tervezése, valamint a főállásban való munkavégzés (5. ábra).

A magyar nemzetiségű diákok modelljében a szak iránti érdeklődés mint szakválasztási motiváció sokkal lejjebb helyezkedik el, mint a román modellben, de alapvetően ugyanabban a bal felső mezőben maradt, és egy háttérváltozó sem került különösen közel hozzá, leszámítva az alapképzést, valamint az angoltudást. A diploma értéke, a diplomaszerezési motiváció, mint láttuk, a románokhoz hasonló helyen, magas társadalmi származást kifejező változókörnyezetben található (6. ábra).

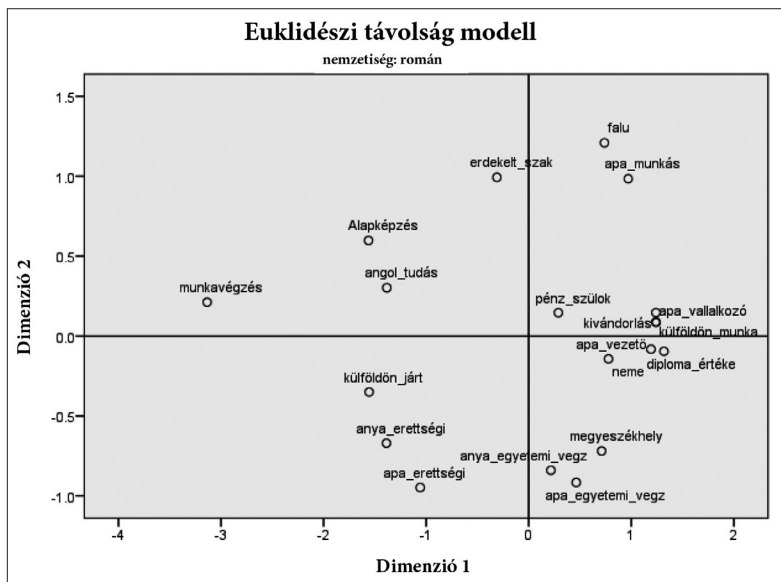
A két nemzetiség modellje között nincs nagy eltérés, alapvetően csak azt mutathatjuk ki, hogy a szakirányú érdeklődésből, nem pragmatikusan a diploma értékére koncentrálna szakot választó magyar diákok sokkal szélesebb társadalmi környezetből rekrutálódnak, ez a román diákok körében jobban kapcsolódik a társadalmi háttérhez: a szerényebb származásúak kevésbé pragmatikusan választanak szakot, mint diáktársaik, ami alighanem a jövőbeli társadalmi felemelkedésben is szerepet játszhat, és tovább élteti a máris létező strukturális egyenlőtlenséget az erdélyi társadalm szerkezetben.

³¹ Az érték a modell érvényességének a határán van (0,10 küszöbértékkel) a román diákok esetében, azonban más beállításokkal, ahol kisebb Stress-értéket kapnánk, a modell értelmezhetőségével lennének problémák.

³² Veres 2015.

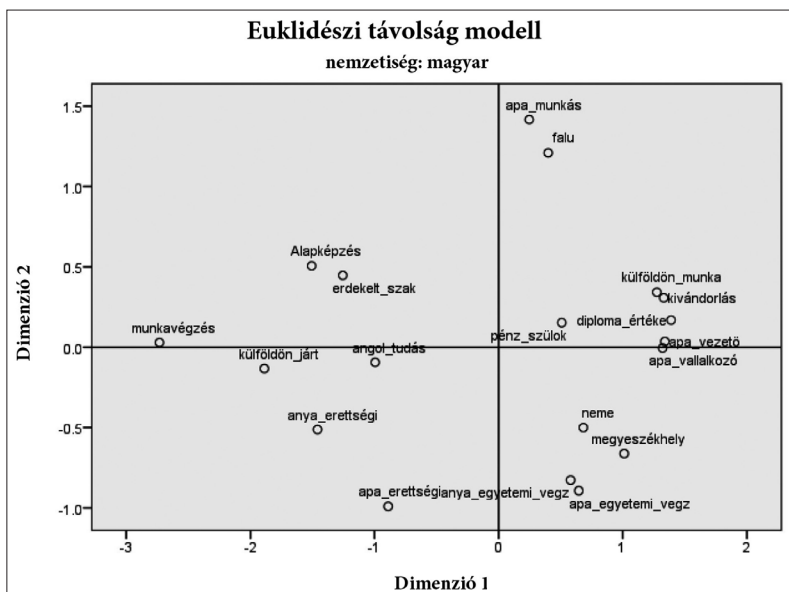
5. ábra

Többdimenziós skálázás modelljei, a szakválasztás motiváció, társadalmi, munkaerőpiaci háttérváltozók és kivándorlási szándékok szerint, nemzetiségekre, AIscaI-módszer (N = 3150).
Román nemzetiség

6. ábra

Többdimenziós skálázás modelljei, a szakválasztás motiváció, társadalmi, munkaerőpiaci háttérváltozók és kivándorlási szándékok szerint, nemzetiségekre, AIscaI-módszer (N = 3150).
Magyar nemzetiség

Következtetések

A kolozsvári diákok esetében az egyetemre való bekerülésben a legerősebb tényező a szülők magas iskolázottsága és az átlagosnál magasabb foglalkozási státusza: különösen jelentős arányban a vezetők és a vállalkozók gyermekei esetében. Új fejleményként értelmezhetjük, hogy az értelmiségi és fizikai, szakmunkás származású fiatalok viszonylag arányosan kerültek be, szemben a deprivált kategóriák és a szakképzetlenek gyermekeivel. Elmondható, hogy önmagában hagyományos „munkásosztályi” származású fiatalokat már érdemes munkaerőpiaci szempontból stabil (szakképzett) és instabil (szakképzetlen) részekre bontva vizsgálni, mert a mobilitási esélyek igen eltérően néznek ki, ez utóbbiak gyermekei szinte hiányoznak a nagy tudományegyetemek hallgatói köréből. A magyarázat részben a szakirodalom alapján is megadható: Halsey és társai szerint³¹ a felsőoktatás expanziójával már a nagyobb egyetemeken sem tudják biztosítani a szükséges létszámokat a középosztálybeli, magasabb iskolázottságú és foglalkozási státuszú, magasabb jövedelmű szülők gyermekei, ezért esélyt kapnak az alacsonyabb iskolázottságú rétegek gyermekei is a felsőoktatási rendszerbe való bekerülésre.³² Ezt abban az összefüggésben kell látni, hogy a néhány évvel korábbi mérések alapján az erdélyi magyar, aktív korú népesség közel egyharmada különböző deprivált kategóriákhoz tartozott,³³ és ezek gyermekei nem kerülnek be a színvonalas kolozsvári tudományegyetemekre. A népszámlálási adatok szerint a teljes diáknépességben igen alulreprezentáltak a falusiak, a romák, és a szakképzetlenek gyermekei, de még a magyar nemzetiségűek sem hozzák a korosztályos arányokat.³⁴

Nemzetiségi szempontból, a román fiatalok körében még nagyobb arányban figyelhetjük meg a társadalmi reprodukció jelenségét, mint a magyar diákok körében, ahol a jelek szerint nagyobb arányban kerülnek be egyetemre a falusi, illetve munkás származású fiatalok.³⁵

A szakválasztási motivációkban jelentősebb eltérést figyeltünk meg nemzetiség szerint, mint más szociodemográfiai háttérváltozók alapján. A magyar diákok kétharmados többsége a szakterület iránti érdeklődést jelölte meg a szakválasztás fő motivációjaként, a román diákoknak kevesebb mint fele tett így. A szakválasztási motivációban csak mint „gyenge” magyarázó tényező jelent meg a társadalmi származási háttér, mármint az, hogy az alacsonyabb iskolázottságú és foglalkozási státuszú szülők gyermekei nagyobb mértékben jelölték meg a szakválasztás motivációjaként a diplomaszerezést, illetve a diploma munkaerőpiaci hasznosíthatóságát, de körükben is arányaiban első helyen a szakterület iránti érdeklődés ma-

³¹ Halsey és társai. 1980.

³² Veres–Papp 2015: 61.

³³ Veres 2014.

³⁴ Veres 2015.

³⁵ Ezt a sajátosságát már 2006-ban is mértük: Veres 2007a, 2007b.

radt. A piacorientáltabb (vállalkozó, önálló) foglalkozású szülők gyermekei azok, akik pragmatikusabban viszonyultak a szakválasztáshoz, a munkás származásúak esetében csak a románoknál jött ki szignifikáns összefüggés. A szakválasztásban jelentős szerepet játszó előzetes szakmai érdeklődés jóval nagyobb mértékű volt a magyar diákok körében, és ezáltal kevésbé kötődik a társadalmi háttérhez, mint a pragmatikusabb, diploma értéke, munkaerőpiaci hasznosíthatósága, ám a háttérben nincsenek különösebb összefüggésbeli eltérések, inkább strukturális hatásokkal magyarázzuk az eltéréseket (a diákok társadalmi háttérének nemzetiségi szempontból némiképp eltérő összetétele).

A szakválasztási motivációk szakterületek szerinti elemzése azt mutatja, hogy a szakterület iránti érdeklődés jelentősebb egyes társadalomtudományi szakok és az élő természettudományok területén, míg más szakokon, mint a business, közgazdaságtan és a környezettudomány jelentősebb motiváció a diploma munkaerőpiaci értéke, de itt megfigyelhetők nemzetiség szerinti eltérések is.

A szakválasztási motivációk többváltozós elemzése alapján a MDS-modell választ adott arra, hogy a szakmai érdeklődés valóban nem magyarázható különösebben konkrét társadalmi háttér és munkaerőpiaci jellegű változókkal, különösen a magyarok esetében, ám a diploma munkaerőpiaci értéke mint motiváció, amely jelentősebb arányban jelent meg a diákok szakválasztásában, jól magyarázható több háttértényezővel is. Először is, a társadalmi szerkezetben magas pozíciót betöltő vezető és vállalkozó szülők gyermekei jelölték meg ezt a motivációt, akik több pénzt kapnak a szülőktől a többi diákokhoz képest, és akik számításba veszik a külföldi munkavállalást, de akár a végleges kitelepedést is. Továbbá az anyagi motiváció, a pénz számukra fontosabb, a tanulás melletti munkavállalás is közel áll hozzájuk, akár főállásban, akár részmunkaidőben. Tehát egy pragmatikusabb, társadalmi mobilitási szempontból felfelé orientált szakválasztási motiváció jól magyarázhatóvá vált az Alscal-skálázás modelljével.

Összességében elmondható, hogy a társadalmi háttér gyenge magyarázó tényező a felsőoktatási szakválasztásban, akárcsak Mare modelljében,³⁶ az AEÁ-ban végzett vizsgálatokban.

Egy másik értelmezési lehetőség a Jürgen Zinnecker-féle,³⁷ Bourdieu³⁸ nyomdokán haladó, az ifjúság társadalmi reprodukciójával kapcsolatos modell, miszerint azokat motiválja inkább a gyors elhelyezkedést nyújtó diplomát adó szakok választása, akik a gazdasági osztályfrakciók középső és alsó osztályaihoz tartoznak (alacsonyabb iskolázottságú önállók, kisvállalkozók, vezető beosztású szülők), és a gyors munkaerőpiaci elhelyezkedésben érdekeltek. Ezzel szemben az értelmiségi származásúak sokkal inkább a szakmai érdeklődésre fektetik a hangsúlyt, és olyan szakokon tanulnak, ahol a tudásszerzés, a továbbtanulás, a kulturális tőkefelhalmozás jellemző.

³⁶ Mare 1980.

³⁷ Zinnecker 1993: 5–28.

³⁸ Bourdieu 1978.

Irodalomjegyzék

- Boudon, Raymond 1974. *Education, Opportunity and Social Inequality. Changing Prospects in Western Society*. New York: Wiley.
- Bourdieu, Pierre 1978. Az iskolai kiválóság és a francia oktatási rendszer értékei. In: uő: *A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése*. Válogatta: Ferge Zsuzsa. Budapest: Gondolat. 71–128.
- Csata Zsombor 2005. Az iskolázottsági esélyek társadalmi meghatározottsága az erdélyi magyar fiatalok körében. In: Veres Valér – Gábor Kálmán (szerk.): *Perifériából a centrumba*. Szeged: Belvedere. 75–107.
- Goldthorpe, John 1996. Class Analysis and the Reorientation of Class Theory. The Case of Persisting Differentials in Educational Attainment. *British Journal of Sociology* 47/3, 481–505.
- Halsey, A. H. – Heath, A. F. – Ridge, J. M. 1980. *Origins and Destinations. Family, Class and Education in Modern Britain*. Oxford: Oxford University Press (Clarendon Press).
- INS 2013. *Recensământul populației și al locuințelor din România, la 20 octombrie 2011. I. Populație – Structură demografică*, Bukarest: INS.
- Mare, Robert 1980. Social Background and School Continuation Decisions. *Journal of the American Statistical Association* 75/370, 295–305.
- Papp Z. Attila 2008. Átmenetben: a romániai magyarok társadalmi pozícióinak alakulása 1992–2002 között. *Regio* 19/4, 155–230.
- Papp Z. Attila 2015. *Minőség az oktatásban. A Kárpát-medencében végzett empirikus kutatásokról. A kisebbségi oktatás értékei és kihívásai*. Előadás a Nemzetpolitikai Kutatóintézet konferenciáján. Torockó: Duna ház, 2015. október 29. Online: http://bgazrt.hu/_dbfiles/blog_files/7/0000011527/Papp%20Z.%20Attila.pdf (2016. 11. 05.)
- Scott, John 1996. Comment on Goldthorpe. *British Journal of Sociology* 47/3, 507–512.
- Shavit, Yossi – Arum, Richard – Gamoran, Adam 2007. *Stratification in Higher Education. A Comparative Study*. Stanford: Stanford University Press.
- Shavit, Yossi – Blossfeld, Hans-Peter 1993. *Persistent Inequality. Changing Educational Attainment in Thirteen Countries*. Boulder, Colo: Westview Press.
- Székelyi Mária – Barna Ildikó 2002. *Túlélőkészlet az SPSS-hez*. Budapest: Typotex.
- Veres Valér 2007a. Esantionul cercetarii si situatia materiala a studentilor UBB. In: Miscoiu, S. (szerk.): *Percepții și atitudini ale studenților Universității "Babeș-Bolyai" fata de Uniunea Europeană*. Kolozsvár: EFES. 15–40.
- Veres Valér 2007b. Tendințe de întărire a clasei de mijloc în rândul tinerilor. In: Mitulescu, Sorin (szerk.): *Studii în domeniul tineretului*. Bukarest: Ed. Didactică și Pedagogică, R.A. 32–46.

- Veres Valér 2014. Társadalmi rétegződés és anyagi-jövedelmi különbségek Magyarországon és az erdélyi magyarság körében. *Szociológiai Szemle* 24/2, 4–46.
- Veres Valér 2015. *Népességszerkezet és nemzetiség*. Kolozsvár: Egyetemi Kiadó.
- Veres Valér Valér – Papp Z. Attila 2015. A szakválasztás és az iskolai kompetenciák társadalmi háttere és motivációi, nemzetiség szerint, a kolozsvári tudományegyetemek diákjai körében. *Erdélyi Társadalom* 14/2, 35–64.
- Zinnecker, Jürgen 1993. A fiatalok a társadalmi osztályok terében. In: Gábor Kálmán (szerk.): *Civilizációs korszakváltás és az ifjúság. A kelet- és nyugat-európai ifjúság kulturális mintái*. Szeged: Szociológiai Műhely. 5–28.

Mellékletek

1. melléklet

A diákok munkavállalása társadalmi háttér szerint, nemzetiségekre (% , N = 3226)

Nemzetiség		Tanulmányaid mellett végzel e munkát fizetés ellenében?					Összesen
		Igen, főállásban (teljes norma)	Igen, rész-munkaidőben (heti 20–30 óra)	Rendszeresen, de kevesebb, mint heti 20 órában	Csak alkalmi munkákat	Nem	
<i>Nem</i>							
Román	Férfi	28,8%	4,3%	9,4%	13,5%	44,0%	100,0%
	Nő	25,0%	2,9%	8,7%	11,4%	51,9%	100,0%
	Összesen	26,3%	3,4%	9,0%	12,1%	49,2%	100,0%
Magyar	Férfi	20,6%	6,9%	9,4%	28,9%	34,3%	100,0%
	Nő	17,6%	4,7%	7,0%	22,5%	48,1%	100,0%
	Összesen	18,7%	5,5%	7,9%	24,7%	43,3%	100,0%
<i>Milyen jellegű településen éltél?</i>							
Román	Falu/község	24,1%	3,0%	9,9%	11,7%	51,3%	100,0%
	Város	26,0%	3,7%	8,0%	12,7%	49,7%	100,0%
	Megyeszékhely	29,4%	3,4%	9,5%	11,5%	46,1%	100,0%
	Összesen	26,3%	3,4%	8,9%	12,1%	49,2%	100,0%
Magyar	Falu/község	15,0%	5,2%	5,6%	28,3%	45,8%	100,0%
	Város	19,4%	5,3%	8,2%	25,0%	42,1%	100,0%
	Megyeszékhely	22,9%	6,0%	10,4%	18,9%	41,8%	100,0%
	Összesen	18,7%	5,4%	7,8%	24,7%	43,4%	100,0%
<i>Anyá legmagasabb iskolai végzettsége</i>							
Román	Általános iskola	32,4%	3,7%	7,4%	15,4%	41,2%	100,0%
	Szakiskola, érettségi nélkül	25,8%	2,7%	8,5%	10,8%	52,2%	100,0%
	Középiskola - érettségi	27,4%	3,9%	9,5%	11,5%	47,7%	100,0%
	Felsőfokú	24,5%	3,4%	8,9%	13,1%	50,2%	100,0%
	Összesen	26,3%	3,4%	8,9%	12,1%	49,3%	100,0%
Magyar	Általános iskola	41,2%	8,8%	8,8%	17,6%	23,5%	100,0%
	Szakiskola, érettségi nélkül	17,2%	4,3%	9,5%	22,4%	46,6%	100,0%
	Középiskola - érettségi	18,1%	6,2%	7,5%	28,2%	40,1%	100,0%
	Felsőfokú	17,1%	4,4%	7,9%	21,4%	49,2%	100,0%
	Összesen	18,6%	5,4%	8,0%	24,7%	43,2%	100,0%
<i>Apa foglalkozása</i>							
Román	Vezető, értelmiségi	27,1%	3,2%	8,2%	10,7%	50,8%	100,0%
	Vállalkozó, önálló	21,1%	3,9%	12,1%	16,8%	46,1%	100,0%
	Hivatalnok és szolgáltatásbeli	22,5%	5,1%	8,0%	12,3%	52,1%	100,0%
	Fizikai munkás, gazdálkodó, htb.	29,2%	3,0%	9,1%	10,8%	48,0%	100,0%
	Egyéb, nyugdíjas és nem válaszolt	27,4%	1,4%	8,1%	13,0%	50,2%	100,0%
	Összesen	26,3%	3,4%	8,9%	12,1%	49,3%	100,0%
Magyar	Vezető, értelmiségi	14,2%	8,2%	10,4%	21,6%	45,5%	100,0%
	Vállalkozó, önálló	15,5%	4,5%	7,3%	32,7%	40,0%	100,0%
	Hivatalnok és szolgáltatásbeli	18,0%	6,0%	5,0%	22,0%	49,0%	100,0%
	Fizikai munkás, gazdálkodó, htb.	20,1%	3,9%	7,6%	24,8%	43,6%	100,0%
	Egyéb, nyugdíjas és nem válaszolt	26,6%	9,4%	9,4%	20,3%	34,4%	100,0%
	Összesen	18,7%	5,4%	7,8%	24,7%	43,4%	100,0%

2. melléklet

Miért ezt a szakot választottad elsősorban?

Válaszok az apa foglalkozása és nemzetiség szerint (% , N = 3156)

Nemzetiség		Miért ezt a szakot választottad elsősorban?				Összes:
		Nagyon sok jót hallottam róla.	Mindig is érdekelt ez a szakterület.	Diploma értéke, könnyen lehet munkát kapni.	Egyéb (tanfjak, ajánlották, véletlenül)	
Roman**	vezető	11,7%	48,5%	14,3%	25,5%	100,0%
	vállalkozó	9,6%	45,7%	18,1%	26,6%	100,0%
	értelmiségi foglalkozású	15,8%	51,3%	6,6%	26,3%	100,0%
	egyéni vállalkozó	15,6%	47,5%	16,8%	20,1%	100,0%
	hivatalnok, irodai	14,7%	53,7%	15,8%	15,8%	100,0%
	nem fizikai dolgozó (ügynök, eladó)	14,9%	48,3%	15,8%	21,0%	100,0%
	munkás (fizikai)	12,2%	48,4%	19,7%	19,7%	100,0%
	önálló gazdálkodó	11,8%	55,3%	18,4%	14,5%	100,0%
	nyugdíjas	16,8%	41,3%	19,0%	22,9%	100,0%
	munkanélküli	22,7%	45,5%	20,5%	11,4%	100,0%
	háztartásbeli	15,8%	42,1%	10,5%	31,6%	100,0%
	egyéb		100,0%			100,0%
	nem válaszolt	13,8%	40,4%	18,5%	27,3%	100,0%
Összesen		14,0%	47,0%	17,3%	21,7%	100,0%
Magyar*	vezető	7,7%	62,8%	10,3%	19,2%	100,0%
	vállalkozó	6,5%	65,2%	15,2%	13,0%	100,0%
	értelmiségi foglalkozású	7,3%	69,1%	9,1%	14,5%	100,0%
	egyéni vállalkozó	3,2%	57,1%	19,0%	20,6%	100,0%
	hivatalnok, irodai	2,3%	68,2%	13,6%	15,9%	100,0%
	nem fizikai dolgozó (ügynök, eladó)	7,0%	71,9%	8,8%	12,3%	100,0%
	munkás (fizikai)	7,4%	70,2%	9,3%	13,2%	100,0%
	önálló gazdálkodó	4,2%	77,1%	6,3%	12,5%	100,0%
	nyugdíjas	6,1%	57,6%	21,2%	15,2%	100,0%
	munkanélküli		69,2%	23,1%	7,7%	100,0%
	háztartásbeli		100,0%			100,0%
	egyéb	20,0%	60,0%	10,0%	10,0%	100,0%
	nem válaszolt	9,5%	64,3%	14,3%	11,9%	100,0%
Összesen		6,7%	66,8%	12,1%	14,5%	100,0%
Összes**	vezető	10,7%	52,1%	13,3%	23,9%	100,0%
	vállalkozó	8,6%	52,1%	17,1%	22,1%	100,0%
	értelmiségi foglalkozású	12,2%	58,8%	7,6%	21,4%	100,0%
	egyéni vállalkozó	12,4%	50,0%	17,4%	20,2%	100,0%
	hivatalnok, irodai	12,4%	56,4%	15,4%	15,8%	100,0%
	nem fizikai dolgozó (ügynök, eladó)	13,8%	51,6%	14,8%	19,8%	100,0%
	munkás (fizikai)	10,6%	55,6%	16,3%	17,5%	100,0%
	önálló gazdálkodó	8,9%	63,7%	13,7%	13,7%	100,0%
	nyugdíjas	15,0%	44,1%	19,4%	21,5%	100,0%
	munkanélküli	17,5%	50,9%	21,1%	10,5%	100,0%
	háztartásbeli	15,0%	45,0%	10,0%	30,0%	100,0%
	egyéb	18,2%	63,6%	9,1%	9,1%	100,0%
	nem válaszolt	13,9%	41,0%	18,4%	26,7%	100,0%
Összesen		12,2%	51,9%	16,0%	19,9%	100,0%

**Az összefüggés szignifikáns a Khi-négyzet próba alapján, $p < 0,01$ (* $p < 0,05$) szinten.

3. melléklet

Az alábbiak közül melyik országban dolgoznál a legszívesebben?
Válaszok nemzetiség szerint (N = 3241)

Célországok*	Nemzetiség		Összesen
	Román	Magyar	
Amerikai Egyesült Államok	15,3%	12,2%	14,6%
Ausztria	1,8%	2,6%	2,0%
Belgium	1,3%	1,3%	1,3%
Ciprus	0,2%	0,6%	0,3%
Dánia	1,2%	1,8%	1,4%
Egyéb ország	3,3%	3,2%	3,3%
Nagy Britannia	12,1%	14,4%	12,7%
Franciaország	3,6%	0,9%	2,9%
Görögország	0,4%	0,3%	0,4%
Hollandia	2,2%	1,6%	2,1%
Írország	0,7%	0,8%	0,7%
Kanada	1,3%	2,0%	1,5%
Kína	0,1%	0,1%	0,1%
Magyarország	0,2%	7,1%	1,9%
Németország	9,2%	10,3%	9,5%
Norvégia	3,4%	3,4%	3,4%
Olaszország	1,6%	1,4%	1,6%
Portugália	0,2%	0,1%	0,2%
Spanyolország	2,6%	1,4%	2,3%
Svájc	3,1%	3,7%	3,2%
Svédország	1,5%	3,0%	1,9%
Nem tervezi	34,6%	27,9%	32,9%
Összesen	100,0%	100,0%	100,0%

